

A már említettek mellett részleteikben a következő művek azok, melyek vonulatát követve költőnők újabb eredmények felé léphet: *eső, epigramma a koldúsokról, ami nem, napfolt, az élet dicsérete, sötéttiszta, hajnal felé, ha kezéd elárul, dante*.

A fel-felbukkanó részletek, a kétsoros versek kristálytisztasága az az út, melyet Danyi Magdolnának követnie kell. Néha azonban olyan érzése támad az embernek, mintha éppen a legértékesebb, legegységibb, leghitelesebb poétikai dokumentumainak lírai felhangjától menekülne.

KOPECZKY CSABA

EGY VÁZLAT, AMELYBŐL NEM LESZ PORTRÉ

BOSNYÁK ISTVÁN: *Vázlatok egy portréhoz*.

Forum, Újvidék, 1975.

„Talán nem lesz művészet, de biztos, hogy dokumentum lesz” — mondja Sinkó *Tizennégy nap* című regényében saját művéről Bolert Mihály, de ez elmondható Sinkó műveiről is. Dokumentumok, amelyeknek nem a művészi, esztétikai értéke a lényeges, hanem az, hogy egy rendkívül érdekes egyéniségről és egy rendkívül mozgalmas korszakról tanúskodnak.

A magyar irodalom és filozófia legjelentősebb alkotóinak életútjával rokon a sinkói életút. A polgári értelmiség eszméitől megérzékenyült fiatal tagjai csatlakoznak a forradalomhoz. Ilyen vagy olyan poszton és formában végigküzdi a magyar proletárforradalmat. A csalódást, a világot megváltoztató eszmék összeomlását jelenti számukra a Tanácsköztársaság bukása. Egy részük visszakanyarodik a polgári értelmiség soraiba, más részük viszont tovább halad a megkezdett úton — újabb csalódások felé. Mert jön a csalódás a szektás pártpolitika, a sztálini csisztkák, a Hitlerrel kötött egyezmény stb. miatt. Majd a világ megváltoztatásával induló nemzedék dilemmája: beilleszkedni a sztálini korszak hétköznapijába — mert az a mozgalomhoz való

ragaszkodás követelménye —, vagy pedig szembehelyezkedni a rendszerrel.

Jugoszláviában úgyszólván ismeretlenek ezek az egyéniségek. Elsősorban azért, mert a mi pártunk saját frakcióival megbirkózó forradalmi párt volt. A sztálinizmussal való szembe szegülés pedig nem váltott ki dilemmákat, belső válságokat, hanem a forradalmi felülkerekedést hozta meg. Magyarországon viszont számos nagy alkotó egyéniségében fedezhetjük fel a fent említett vonásokat, nem egy filozófus munkásságában fellelhetjük őket és a forradalmár nemzedék nem egy jelentős irodalmi alkotásában öltöttek esztétikai formát. Sinkó a magyar szellemi életnek ehhez a vonáshoz kapcsolódik.

Két egymásba olvadó, egybeszővődő, egymást kölcsönösen befolyásoló és meghatározó tényező azonban megakadályozza abban, hogy a legnagyobbak szintjére emelkedjen: az átélés intenzitásának és a kreatív erőnek az elégtelensége. Az átélés kisebb intenzitása: Sinkó sohasem tudott igazán átélni egyetlenegy Nagy Csalódást sem, mert az előző csalódások mindig megátolták, hogy a

nagy csalódások igazán azok legyeknek. (A Tanácsköztársaság bukása miatti kiábrándulása azért volt kisebb, mert már csalódott a Tanácsköztársaság idején. A sztálini csisztkák miatti fájdalmát tompította a Tanácsköztársaság bukása miatti csalódás. A Sztálin—Hitler paktum miatti csalódás pedig már majdnem teljesen eltörpült a többi mögött.) A kreatív erő gyengesége: a hatalmas élményből, a csodásan gazdag életből gyenge versek, közepes prózai művek és mindössze két maradandó alkotás született.

Ezt a sinkói egyéniséget és életművet próbálja megközelíteni Bosnyák István a Forum kiadásában most megjelent művében. Egymást követő, kisebb-nagyobb tanulmányokban többször nekirugaszodik a feladatnak. Kötetbe összeállva tanulmányai tanúskodnak e próbálkozás eredményeiről és kudarcairól. Ami ezekben a tanulmányokban jó, az maga a próbálkozás. Sinkó megérdemli, hogy elmélyülten, szeretettel foglalkozzunk vele, becslgassuk életútját és életművét, elidézzünk ennek az útnak egy-egy állomásán, kibogozzuk azt a vezérfonalat, amely végighúzódik művein, szóljunk egy-egy alkotásáról, a mögöttük rejlő dilemmákról, gondolatokról, felelevenítsünk egy-egy régi vitát. Bosnyák ezt a munkát sikerrel végezte el, mert valamennyiünknel jobban ismeri Sinkót és műveit, mert szereti Sinkót, mert energiájának jelentős részét a sinkói hagyaték ápolásának, feldolgozásának szolgálatába állította. Ez az, ami a tanulmányainak és most a kötetnek megadja értékét.

Ugyanakkor három körülmény hárt szab neki, korlátokat állít elébe. Az első korlát magával a ténynyel áll kapcsolatban, hogy a kötet különféle időpontban, különféle céllal és alkalmakból írt tanulmányokból áll össze. A második a sinkói életút és életmű feldolgozásának, a harmadik pedig megközelítésének módjából adódik. Ebből a három korlátból fakad az olvasó hiányérzete: csak azt érzi, hogy Sinkóval foglalkozni kell, vele foglalkozni érdemes, de mindehhez Bosnyák csak a bevezetőt adja meg. Az igazi munka talán nem is kezdődhet meg addig, amíg a sinkói műveket nem ismerjük meg jobban — talán éppen összegyűjtött műveinek Bosnyák által javasolt kiadása révén.

Ami a kötet tanulmányokból való összeállításának fogyatékosága: nincs egy egységes kép, még egy elfogadható Sinkó-életrajz sem az egész könyvben. (Még legtöbb életrajzi adat talán a *Forradalmár útja* című fejezetben van.) Márpedig ezzel elmarad Sinkó életútjának felvázolása, az egységes sinkói életkép megrajzolása, és így sokszor az a benyomásunk, hogy nem Sinkóval foglalkozunk, hanem Bosnyák elmékedéseit olvasuk, pedig tartalmasabb, több lenne számunkra az eredeti sinkói fejtegetés. Legfeljebb egy-egy kérdésről kialakított sinkói felfogásról kapunk teljesebb áttekintést.

A kötet másik gyenge pontja, hogy Sinkót nem lehet a nagy irodalmi művek alkotójaként bemutatni, munkásságát nem lehet úgy feldolgozni, mint a nagy írókét, a művekben rejlő felfogások és a művek mögött meghúzódó társadalmi valóság elemzésével. (Még az ő esetükben is ez az irodalomnak eléggé szociológizáló, filozofáló, pszichológizáló megközelítése lenne.) Aki ilyen szempontból vizsgálja Sinkót, könnyen úgy járhat, mint maga Sinkó a *Tizennégy nap* című regényével. Az ember élvezettel olvassa a regényt, örömmel veszi tudomásul, hogy egy-egy alakját milyen plasztikusan rajzolta meg, érdekes eszmékkal, társadalmi képpel, egyéniségekkel ismerkedik meg, és csak a végén, amikor Kende Gábor váratlanul öngyilkos lesz, Klamm Jani pedig az egyedi anarchista terror útját választja, döbben rá, hogy Sinkó nem tud mit kezdeni ezzel a történettel, egy elképzelt sémára próbálja ráhúzni, néhány érdekes gondolat és kép felvázolásánál többre nem futotta erejéből. Bosnyák érezte ezt a buktatót, ezért foglalkozik annyit a forradalom és az etika viszonyának kérdésével. Csak-hogy ezt a kérdést Sinkónál, egyéniségével, gondolatvilágával kapcsolatban kell vizsgálni, és nem úgy, mintha ezek az eszmék nála jelentős műalkotás formáját öltötték volna magukra. Világosabban fogalmazva: csak a sinkói életút és gondolatvilág érdemli ki figyelmünket, azok az alkotások viszont, amelyekben ezeket megfogalmazva kivetíti, elég gyengék, tehát a művekhez még a sinkói egyéniség és gondolatvilág kedvéért sem szabad úgy közelítenünk, mintha nagy műalkotások volnának.

Végül a fogyatékoságok harmadik csoportja már nem a megközeletés, a feldolgozás módjával, hanem Bosnyák meglátásainak egyedi hiányosságaival áll kapcsolatban. Erről volna mit mondanunk, de helyszükben csak néhány megjegyzésre szorítkozunk. Vidékiesség elfogultság a lukácsi életművet úgy elintézni, mint ha egy-egy téves tétele, felfogása miatt a sinkói elméletet a lukácsi fölé helyezhetnénk, ami persze nem jelent kritikátlanyságot Lukáccsal szemben, de csak akkor, ha Sinkót is ilyen kritikus szemmel nézzük. Ma már Jugoszláviában, a jugoszláv filozófia vívmányainak birtokában megengedhetetlen néhány marxí tétel olyan leegyszerűsítése, ahogy azt Bosnyák teszi. Sinkó valóban elsősorban a Magyar Tanácsköztársasághoz és a magyar szellemi-irodalmi élethez kap-

csolódik, de a gazdag sinkói egyéniség megmutatkozásának, megnyilatkozásának, a művek formába öntésének legeredményesebb része sikkad el, ha nem illesztjük a jugoszláv szellemi életbe, nem abból a szemszögből vizsgáljuk őket, hogy legtermékenyebbek és legtermékenyítőbbek éppen akkor voltak, amikor a mozgalmas élet során kialakult sinkói egyéniség és sinkói felfogások hatással lehettek a sztálini dogmatizmus — köztük a szocialista realizmushoz kapcsolódó dogmák — jugoszláviai leküzdésére stb.

Talán még ez is az eléggé tragikus sinkói életút kiegészítéséhez tartozik: tőlünk eddig csak ilyen kötetet kapott, és ezt is nagy eredménynek kell elfogadnunk, mert legalább foglalkozunk vele, mert tanúsítjuk, nem maradt nyom nélkül, hogy itt élt közöttünk.

BÁLINT ISTVÁN

EGY SZELLEMI TALAJ FELFEDEZÉSE

SINKÓ ERVIN: *Don Quijote útjai*.
Kriterion, Bukarest, 1975.

Mindig izgalmas feladatot jelentett, s még fokozottabban jelent ma is egy életművével maga mögött nagy visszhangot keltett író, gondolkodó, nevelő indulási éveinek feltárása. Hát ha még két forradalom is elzúgott felette, s mindkettőben benne élt. Jóllehet Sinkó Ervin itt született a mi égboltunk alatt, Apatinban, utána a szabadkai gimnáziumban végezte középiskoláit: ebben a környezetben ért meg, életútjáról tudunk, de épp azokat az éveket ismerjük legkevésbé, amelyek a fiatal krisztianus író új korszakának beköszöntését jelzik. Sinkó Ervin vergődésekkel teli, küzdelmes utat tett meg az 1918-as forra-

dalomtól, a forradalom leveretésétől kezdve az emigráción keresztül a második világháború után megjelent alkotásaiig. Ennek a kanyargós útnak sok hazai olvasó előtt ismeretlen szakaszait tárja fel a bukaresti Kriterion kiadásában megjelent *Don Quijote útjai* című, tanulmányokat, elbeszéléseket, bírálatokat tartalmazó kötet, amely Sinkó Ervin 1926-ban és 1927-ben írt munkáit helyezi az olvasó asztalára.

Sinkó Ervin esztendőkön át tartó kapcsolatát a kolozsvári Korunk szerkesztőségével Méliusz József tárta fel először hitelesen az 1969-ben megjelent *Az új hagyományért* című kö-